

UDC 341:341.311(100)
<https://doi.org/10.2298/ZMSDN2595377D>
ПРЕГЛЕДНИ НАУЧНИ РАД
Примљен: 18. 6. 2025.
Прихваћен: 13. 8. 2025.

САВРЕМЕНИ КОНЦЕПТ ЗЛОЧИНА АГРЕСИЈЕ У МЕЃУНАРОДНОМ ПРАВУ

НЕМАЊА ДАНИЛОВИЋ

АД Електропривреда Србије
Балканска 13, Београд, Србија
nemanjad444@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-2845-9150>

САЖЕТАК: Рад је посвећен кривичном делу агресије као злочину против мира учињеном од стране једне или више држава на другу суверену државу или територију. Услед сложених међународних односа између Истока и Запада, као и дешавања на тлу Украјине, међународно кривично дело агресије већ одређени временски период је у центру светске пажње. У раду се настоји да се опише и анализира општи појам агресије, њене карактеристике као међународног кривичног дела, елементи и услови под којима се овај злочин извршава као и њене последице по државу и друштво у целини. Како би помоћу научне дескрипције описао одређене појаве и процесе аутор у раду користи нормативно-догматски и историјски метод истраживања. О самом значају агресије и њеном спречавању свакако сведочи и чињеница да је она санкционисана како међународним тако и унутрашњим правом. Такође, настојаће се да се у раду направи анализа злоупотребе овог кривичног дела, њено несанкционисање и злоупотреба између права и политике.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: агресија; међународно кривично дело; злочин против мира; држава; међународно право

УВОД

Агресија је једино кривично дело које је деценијама после завршетка Другог светског рата служило и још увек служи као оруђе у рукама великих сила које су уз помоћ агресије оствариле своје интересе и циљеве у мањим и слабијим државама. Иако Повеља Уједињених нација забрањује

неоправдану употребу силе у међународним односима, то баш и није случај у пракси. Најмоћније државе света настојале су да оспоре напоре који су чињени деценијама уназад да се дође до општеприхваћене дефиниције кривичног дела агресије на универзалном нивоу управо како би имале маневарског простора за своје војне-оружане, економске и пропагандне акције у такозваним „непослушним” државама. Велики напори се годинама чине како би се овај вид интервенисања и практично напада на неку другу суверену државу од стране једне или више моћнијих држава зауставио. Међутим, сведоци смо да то још увек није могуће. Може се стећи утисак да је агресија као злочин против мира у ствари међународно кривично дело санкционисано правом, а одобрено политиком.

ДЕФИНИСАЊЕ ПОЈМА МЕЂУНАРОДНОГ КРИВИЧНОГ ДЕЛА

Сумирајући разне дефиниције можемо слободно рећи да се под међународним кривичним делом подразумева свако оно понашање или чињење којим се повређује или наноси штета добрима која уживају заштиту међународног права, односно то су сва она дела која погађају међународну заједницу у целини.

Савремена национална законодавства данас познају кривична дела која повређују међународно право. То значи да се сâм појам међународног кривичног дела у суштини не разликује од појма кривичног дела националних законодавстава. Једина разлика је у томе што се међународним кривичним делима не нападају друштвени односи унутар неке државе, већ друштвени односи међународне заједнице, то јест, друштвени односи више држава [Stanković 2018: 56]. Према томе, разликујемо објективну или материјалну и унутрашњу или субјективну компоненту међународног кривичног дела. „Међународна кривична дела су кршење међународних норми, које доводе до индивидуалне одговорности повезаних појединаца, насупрот одговорности државе, где такав појединац може деловати као део одређеног државног органа” [Cassese 2003: 23]. Cassese у овој дефиницији појма међународног кривичног дела истиче индивидуалну одговорност појединаца за та дела и јасно указује да држава као субјект међународног јавног права не може бити одговорна за њих. Још један битан елемент који неко кривично дело квалификује као међународно јесте постојање универзалног интереса за његово сузбијање, то јест, санкционисање. То значи да се појединцима у начелу може судити за учињена дела од стране било које државе без обзира на територијалне или националне везе дате државе са учиниоцем или жртвом [Fernandez-Jankov 2020: 99]. Пракса је показала да постојање универзалног интереса за сузбијање неког кривичног дела често постаје контроверзни елемент где се интереси политике стављају изнад интереса права и правних норми.

Шкулић сматра да је „међународно кривично дело радња, која је у циљу заштите одређеног добра које се на нивоу међународне заједнице сматра универзалним, односно коме се од стране већег броја држава при-

знаје неопходност кривично правне заштите, законима тих држава у истоветном или веома сличном облику предвиђена као кривична дела, а која је противправна и скривљена” [Škulić 2011: 75–76]. Јовашевић наводи неколико схватања појма међународног кривичног дела: Према првом „међународно кривично дело представља чињење које је уперено против међународног правног поретка чија је кажњивост предвиђена непосредно нормама међународног права које на то понашање надовезује правне последице у виду санкција у сврху сигурности и поправљања” [Јовашевић 2013: 74]. У Бечу је 1989. године одржан XIV конгрес Међународног удружења за кривично право на којем су међународна кривична дела подељена на: међународна кривична дела у ужем смислу¹ и међународна кривична дела у ширем смислу², односно кривична дела *strictosensu* и *latosensu* [Krivokapić 2018: 3].

ДЕФИНИСАЊЕ ЗЛОЧИНА АГРЕСИЈЕ

Још 1625. године Хуго Гроцију (Hugo Grotius) био је први научник који се почео бавити проблемом агресије и од тада она стално заокупља пажњу прогресивне светске јавности. Нехумане и катастрофалне последице које је агресија носила са собом згражавале су носиоце напредних, хуманих, прогресивних идеја у међународном кривичном праву али и целокупну светску јавност. Из тог разлога стално је било инсистирања да се забрани агресивно вођење рата (агресије) и да се те забране уведу у документа међународног кривичног права. Одређивање појма агресије данас представља једно од најосетљивијих питања међународног кривичног права али и камен спотицања у међународним односима и политици [Ного 2016: 107].

Шира расправа у погледу решавања питања агресије први пут се повила у оквиру Друштва народа када су силе победнице из Првог светског рата неуспешно покушале да суде немачком цару Вилхелму II „за највишу увреду нанету међународном моралу и светој важности уговора”. Члан 10 Пакта Друштва народа предвиђао је „поштовање територијалног интегритета и политичке независности од сваког спољног напада, претње или опасности напада”. На тај начин је требало одлучити о случајевима у којима би била дозвољена употреба силе у односу на агресивно чињење којим би се кршиле ове гаранције. Питање дефинисања појма агресије било је покренуто 1923. године приликом израде Нацрта о узајамној помоћи у чијој изради је учествовала Стална саветодавна комисија и Специјални комитет Привремене мешовите комисије Друштва народа [Димитријевић 2020: 191]. Већ овде можемо видети да је питање дефинисања злочина агресије било веома комплексно што за последицу свакако има мешање

¹ Обухватају дела предвиђена Римским статутотом Међународног кривичног суда (геоцид, ратни злочини, злочини против човечности, агресија).

² Обухватају дела која међународна заједница тежи да санкционише на нивоу националних законодавстава (трговина наркотицима, трговина белим робљем, трговина оружјем, проституција, обарање ваздухоплова итд.).

политике и стављање политичких интереса изнад права и правде. У периоду након окончања Првог светског рата било је покушаја изван Друштва народа да се дефинише злочин агресије. У том погледу, Сукијасовић сматра „да треба истаћи уговоре или споразуме потписане у Локарну, 16. октобра 1925. године. Од локарнских инструмената за питање дефинисања агресије најзначајнији је Уговор о узајамној гаранцији између Немачке, Белгије, Француске, Уједињеног Краљевства и Италије, назван Рајнски пакт. Рајнски пакт разликује „просту“ агресију од „флагрантне“. Проста је она агресија чије се постојање у датим околностима може побијати. Флагрантна агресија је квалификовани облик просте агресије. Њено постојање је толико очигледно да доказивању супротног нема места” [Sukijašević 1967: 49–50].

Резултат дугогодишњих преговора САД и Француске, који на неки начин представља помак у одређењу појма агресије, био је Бријан-Келогов пакт³ закључен у Паризу 28. августа 1928. године. Овим међународним актом забрањен је рат као средство за решавање међународних спорова, то јест, забрањени су сви ратови, осим одбрамбених [Димитријевић 2020: 192]. Пакт није био нарочито дугог века нити је био доследно поштован у погледу уздржавања од рата као средства за решавање међународних спорова. У Бријан-Келоговом пакту агресија је окарактерисана као деликт државе, али уједно и кривично дело које може да учини и појединац. Деликтни карактер агресије у међународном праву био је неспоран и пре доношења поменутог пакта [Шкулић 2020: 280]. Проблемом дефинисања злочина агресије нису се бавиле само западне државе. Совјетски Савез (СССР) је 1933. године на конференцији о разоружању⁴ донео декларацију која је садржала одређење појма агресије, односно понашања и чињења која се сматрају актима агресије.⁵

Основа совјетске дефиниције о агресији ушла је у Конвенцију о дефиницији агресије коју су државе чланице Мале антанте (Југославија, Чехословачка и Румунија) закључиле са СССР-ом 1933. године, односно у Пакт балканског савеза 1934. године – Југославија, Грчка, Турска и Румунија [Vučinić 2001: 63]. Аврамов сматра „да је агресија међународно кривично дело, насилна акција једне или више држава против територијалног интегритета или политичке независности друге државе, предузе-

³ Пун назив овог међународног акта је „Општи уговор о одрицању од рата као инструмента националне политике”.

⁴ Министар спољних послова СССР-а Максим Максимович Литвинов (1876–1951) уложио је велики напор како би се усвојила декларација којом се дефинишу акти агресије. Овај предлог поднет је у облику Нацрта декларације о дефиницији агресора. Нацрт је усвојио Комитет за питања безбедности и послужио је као основа за израду Акта о дефиницији агресора који је разматран на поменутој конференцији.

⁵ На основу тога, државом агресором сматрала се она држава која учини неку од следећих радњи: 1) објави рат другој држави; 2) изврши инвазију својим оружаним снагама на територију друге државе без објаве рата; 3) бомбардује територију друге државе копненим, поморским или ваздушним снагама; 4) уђе на територију друге државе својим копненим, поморским или ваздушним снагама без одобрења владе те државе, односно поступи противно таквом одобрењу, нарочито у вези боравка на одређеном подручју; 5) изврши блокаду обала или лука друге државе” [Milovanović 2011: 28].

та са намером да се оспори право на опстанак државе, измени њен друштвено-економски систем, отцепи део њене територије и томе слично” [Аврамов 2011: 663]. Највиши функционери неке државе су они који доносе одлуку о примени силе у међународним односима, односно у питању су појединци. Такође, акте којима се врши агресија (бомбардовање, ракетирање, инвазија итд.) припремају, наређују и изводе појединци. Како би се обезбедио светски мир неопходно је да се агресија и слични акти одреде као међународна кривична дела, да се утврди индивидуална кривична одговорност за њих и механизми санкционисања [Krivokapić 2014: 935]. Радња кривичног дела агресије не може се ограничити само на оружани напад што свакако указује мноштво дефиниција овог акта које су понудиле одређене међународне организације и правна теорија. Међународно кривично право још увек није окончало бављење овим проблемом [Ђорђевић 2015: 182]. Према Јовашевићу „агресивни рат је злочин против међународног мира и свака агресија повлачи међународну одговорност. Објект заштите код овог кривичног дела је мир међу народима и њиховим државама” [Јовашевић 2010: 250].

АГРЕСИЈА У МЕЂУНАРОДНИМ ПРАВНИМ АКТИМА

Најзначајнији документ у међународној заједници свакако је Повеља УН. Приликом усвајања њеног текста у Сан Франциску 1945. није дефинисана агресија као злочин јер се сматрало да се нису стекли повољни услови за њено свеобухватно дефинисање. Упркос томе, у члану 39 Повеље овлашћен је Савет безбедности УН да одлучи постоји ли угрожавање мира, нарушавање мира и акт агресије и да у вези с тим одлучи које ће мере предузети [Тесла 2016: 58]. Иако је у статутима Међународних војних судова из Нирнберга и Токија јасно дефинисано шта се сматра злочинима против мира⁶ након окончања њиховог рада ниједно лице од тада па до данас није изведено пред лице правде под оптужбом за злочине против мира, то јест, агресију [Paunović i dr. 2015: 323]. Највећи помак у погледу дефинисања агресије као међународног кривичног дела први пут је начињен Резолуцијом 3314 Генералне скупштине Уједињених нација из 1974. године која је одредила дела агресије.⁷ Сходно наведеној Резолу-

⁶ Више о томе: члан 6 став 2 (а) Статута Међународног војног трибунала у Нирнбергу и члан 5 став (а) Статута Међународног војног трибунала за Далеки исток.

⁷ Према поменутој Резолуцији актима агресије сматрају се: а) инвазија или напад оружаних снага једне државе на територију друге државе, као и свака војна окупација, маркар и привремена која проишле из такве инвазије или напада или анексија територије или дела територије друге државе употребом силе; б) бомбардовање територије неке државе од стране оружаних снага друге државе или употреба било ког оружја од стране једне државе против територије друге државе; в) блокада лука или обала једне државе од стране оружаних снага друге државе; г) напад оружаних снага једне државе на копнене, поморске или ваздухопловне снаге, поморску или ваздушну флоту друге државе; д) употреба оружаних снага једне државе које се с пристанком државе пријема налазе на њеној територији противно условима предвиђеним у споразуму, односно остајање тих снага на територији државе пријема и после истека споразума; ђ) поступци једне државе која своју територију стави на располагање другој држави како би је ова искористила за извршење акта агресије против

цији, агресија је дефинисана као сила коју једна држава употреби против друге а која није оправдана самоодбраном или другим званично оправданим изузецима. Може се рећи да је и ова дефиниција дискутабилна јер почиње изјавом да „прва употреба силе супротно Повељи УН” представља *prima facie* доказ агресије, иако, на пример, упад оружаних снага САД у Сомалију 1992. године није окарактерисан као агресија а представљала је „прву употребу силе” [Стевановић 2024: 45]. Комисија за међународно право УН усвојила је 1996. године Нацрт Кодекса злочина против мира и безбедности човечанства који у члану 16 наводи да ће „појединац који, као вођа или организатор, активно учествује или наређује планирање, припрему, покретање или вођење агресије коју је починила држава, бити одговоран за злочин агресије”.

Под покровитељством УН у Риму је 17. јула 1998. године усвојен Статут Међународног кривичног суда, познат као Римски статут⁸. На основу Статута суд је био надлежан за вођење судских поступака за злочин агресије али без њеног јасног дефинисања у самом Статуту. Суд ће постати надлежан за ово дело тек када се буду установили елементи бића кривичног дела агресије а на основу прописа донетим у члановима 121 и 123 Статута [Simović i Simović 2013: 179]. Специјална група за кривично дело агресије (SWGCA) формирана је на првој седници Скупштине држава Римског статута 9. децембра 2002. године и њен задатак је био да се бави коначним дефинисањем агресије. Рад у овој групи био је слободан за све државе без обзира на то да ли су ратификовале Статут или не. Специјална група се састајала два пута годишње и на сваком састанку су решавана, између осталог, спорна питања са претходног састанка. Тек средином 2009. године SWGCA је окончала свој рад чиме су се и формално стекли услови за коначно дефинисање кривичног дела агресије на првој следећој ревизионој конференцији Међународног кривичног суда [Simović i Simović 2013: 179]. Агресија је као међународно кривично дело добила своју универзалну дефиницију⁹ тек на 13. пленарној седници Прве ревизионе скупштине Међународног кривичног суда која је одржана у периоду од 6. до 11. јуна 2010. године у Кампали (Уганда), у Резолуцији број шест.¹⁰

неке треће државе; е) упућивање, у име једне државе, оружаних банди, група, нерегуларних војника или најамника који против друге државе врше акте оружане силе толико озбиљно да се изједначују са наведеним актима, односно представљају значајно учешће једне државе у томе. О томе више: [Resolution of Definition of Aggression, 1974].

⁸ О томе више: [Rome Statute of the International Criminal Court, 1998].

⁹ Иако се у литератури често назива универзалном, она то није јер служи за потребе Међународног кривичног суда и примењује се у оним државама које су ратификовале његов Статут, са свим изменама и допунама.

¹⁰ На основу Резолуције број 6 актима агресије сматрају се: (1) инвазија или напад оружаних снага државе на територију друге државе, или било које војне окупације, колико год била привремена, која је резултат такве инвазије или напада, или било које анексије употребом силе територије друге државе или њеног дела; (2) бомбардовање од стране оружаних снага једне државе на територију друге државе или употребу било каквог оружја од стране државе против територије друге државе; (3) блокада лука или обала једне државе од стране оружаних снага друге државе; (4) напад оружаних снага једне државе на копнене, поморске или ваздушне снаге, или поморске и ваздушне флоте друге државе; (5) употреба оружаних снага једне државе које се налазе на територији друге државе уз сагласност државе пријема,

Као што се може закључити из Резолуције, ова дефиниција прави разлику између „акта агресије” и „кривичног дела агресије”. Акти агресије представљају акте које је предузела држава као субјект међународног права, док се код кривичног дела агресије као починилац јавља искључиво појединац [Коларић 2013: 107]. Према томе „узрочна веза између радње извршења појединца и аката агресије које предузима држава огледа се у његовом учешћу у планирању, припремању и отпочињању или самом вршењу тих аката” [Икановић 2015: 204]. Злочин агресије постао је део стварне надлежности Међународног кривичног суда тек од 17. јула 2018. (на двадесету годишњицу Римског статута) с обзиром на чињеницу да су тек у децембру 2017. године већина држава чланица Римског статута ратификовало новине из Резолуције број 6. Државе чланице Статута том приликом нису усвојиле само дефиницију агресије већ су решиле и питање надлежности за овај злочин. Члан 15bis односио се на вршење надлежности над злочином агресије у случају упућивања држава, а члан 15ter у случају упућивања од стране Савета безбедности УН [Heinsch 2010: 734]. Симовић и Јовашевић истичу да се „међу међународним кривичним делима, по свом значају, природи и карактеру, издваја злочин против мира или агресија. То је злочин којим се крше ратни закони и обичаји рата, међународни споразуми или гаранције у смислу планирања, припремања, иницирања или започињања агресије или рата противно правилима међународног права. Међутим, дело се може извршити и учествовањем у плану или завери за извршење овог дела” [Simović i Jovašević 2016: 351].

АГРЕСИЈА И КОНЦЕПТ ХУМАНИТАРНЕ ИНТЕРВЕНЦИЈЕ

Од краја Другог светског рата па све до данас у свету је предузето на десетине оружаних акција и интервенција под изговором заштите људских права и слобода. Свака употреба оружане силе у међународним односима, која није одобрена од стране Савета безбедности УН, представља радњу злочина агресије чак и онда када је предузета у циљу заштите људских права и слобода. Термин „хуманитарна интервенција” скован је управо с намером да се предузете оружане акције великих сила не би сматрале агресијом иако то оне заиста јесу.

У кривичноправном смислу, свака употреба оружане силе у међународним односима која није одобрена од стране Савета безбедности УН представља агресију, или је у питању одбрана државе која је нападнута, то јест, која је жртва агресије. Свака агресија која се назове хуманитарном интервенцијом, а за то нема сагласност Савета безбедности, представља

у супротности са условима предвиђеним споразумом или било какво продужење њиховог присуства на тој територији након престанка споразума; (6) радња државе која дозвољава да своју територију, коју је ставила на располагање другој држави, користи та друга држава за извршење акта агресије на трећу државу; (7) слање од стране или у име државе оружаних група, нерегуларних војника или плаћеника, који изводе акте оружане силе против друге државе такве тежине да представљају горе наведена дела, или њихово значајно учешће у њима. Више видети: [Resolution RC/Res 6 UN, 2010].

противправно понашање, односно злочин против мира [Škulić 2015: 13]. Концепт хуманитарне интервенције тежи практично да легализује употребу оружане силе у међународним односима чиме би она постала међународно-правни обичај који није инкриминисан као међународно кривично дело. Радмановић сматра да би „њено прихватање као међународног обичајног правила повлачило обавезу испитивања њене остварености у конкретним случајевима пред Међународним кривичним судом, а за потребе утврђивања да ли је злочин агресије извршен” [Radmanović 2022: 145]. Кривокапић закључује да је „агресија несумњиво међународни злочин и то по много чему најтежи злочин међународног права. То следи из низа важних међународних докумената, као, уосталом, и из општег међународног права”. У том погледу, Кривокапић закључује да смо „били сведоци сувише много случајева агресије, посебно од стране великих сила на мале и средње државе, а да за то нико није одговарао. Нити ће, како сада ствари стоје, одговарати. Напротив, постоји озбиљна опасност да се међународно кривично право и међународно кривично судство претворе у инструмент за дисциплиновање малих народа и њихових вођа” [Krivokapić 2017: 188]. Према Шкулићу „право на ’хуманитарну интервенцију’ не постоји, а свака агресија која се именује као хуманитарна интервенција није чак ни злоупотреба права, јер такво право не постоји, већ представља најобичније противправно понашање, односно злочин против мира, који се само из дневно-политичких разлога, или у циљу прибављања легитимитета примени оружане силе, именује као хуманитарна интервенција” [Шкулић 2005: 285].

ИНДИВИДУАЛНА КРИВИЧНА ОДГОВОРНОСТ ЗА ЗЛОЧИН АГРЕСИЈЕ

Агресија је злочин државе који наређују, припремају и спроводе појединци који се налазе на највишим државним, политичким или војним функцијама. Држава не може бити кривично одговорна за међународна кривична дела, укључујући и злочин агресије, јер као правно лице и субјект међународног јавног права нема осећај кривице.

Члан 30 Римског статута Међународног кривичног суда предвиђа услове под којим се појединац може сматрати одговорним за злочин агресије и то ако су објективни елементи (конкретне радње) почињене са намером и знањем. Постојање кривице, односно субјективног елемента је од велике важности код агресије како би се направила разлика између извршилаца који су имали намеру да изврше агресију и оних који су принуђени да учествују у агресији и изазову последице. Намера се код овог међународног кривичног дела огледа у томе да извршилац има циљ да изврши дело као и свест о томе да ће тиме проузроковати последице. Из тог разлога *mens rea* злочина агресије захтева постојање следећих елемената: 1) појединац као потенцијални агресор мора имати намеру да учествује у делу; 2) намеру да изазове његове последице или бар да буде свестан да ће се оне десити; и 3) да има свест о последицама [Bandov and

Ogorec 2020: 61]. Коларић истиче „да је агресија кривично дело које чине лица која су у позицији да спроведу ефективну контролу или нареде политичку или војну акцију државе. То могу учинити лица која имају лидерску позицију, а не обични војници”. Овај став заступљен је у члану 25 Римског статута¹¹ [Коларић 2013: 107]. Према Ђорђевићу „агресија се често повезује са одговорношћу државе, полазећи од става да иза сваке агресије стоји једна државна политика, као и учешће државних органа и других структура који омогућавају вршење агресије” [Ђорђевић 2015: 181].

АГРЕСИЈА У САВРЕМЕНОЈ МЕЂУНАРОДНОЈ ПРАКСИ

Агресија на Доминиканску Републику

Крајем 1965. године Сједињене Америчке Државе су заједно са својим савезницима Великом Британијом, Француском, Холандијом и Костариком извршиле агресију на Доминиканску Републику правдајући овај поступак бригом за животе америчких држављана који су наводно били угрожени због немира и унутрашњих сукоба. Претходно су политичке и војне власти Доминиканске Републике обавестиле САД да више не могу гарантовати сигурност америчких држављана због општег хаоса у земљи. САД су искрцале своје маринце у Доминиканској Републици свесно чинећи оружану агресију и кршећи Повељу УН. Организација Америчких Држава (ОАС) је резолуцијом подржала ову агресију и чак америчке маринце заменила својим снагама за наводно очување мира [Wolf 1988: 345].

Агресија САД на Гренаду

Октобра 1983. године Сједињене Америчке Државе, у сарадњи са још неколико мањих карибских држава, покренуле су оружану акцију на Републику Гренаду правдајући тај чин хуманитарним разлозима, односно акцијом спасавања америчких студената медицине у Гренади чији су животи наводно били угрожени због тамошњих унутрашњих немира. САД су на све могуће начине своју акцију покушале да представе као хуманитарну интервенцију с циљем заштите људских права и слобода. Међутим, разлози за покретање оружане акције били су из чисто политичких разлога. Прихватајући наводни хитан захтев Организације источно-карибских држава, САД су 25. октобра 1983. године покренуле оружану акцију на Гренаду под кодним именом „Хитан бес” (*Urgent Fury*). Акција је изведена од стране припадника америчких војних снага, а председник САД Роналд Реган је интервенцију правдао из три разлога: први и најважнији разлог била је брига за људске животе и животе око 1000 америчких држављана; други разлог био је тај да се хитно спречи даљи хаос у Гренади;

¹¹ На Ревизионој конференцији Римског статута члану 25 додат је став 3bis који гласи: „У погледу кривичног дела агресије, одредбе овог члана ће бити примењене на лица која су у позицији да ефективно спроведу контролу или да усмере политичку или војну акцију државе”.

трећи разлог односио се на поновно успостављање реда и закона у држави и обнављање државних институција [Anno and Einspahr 1988: 36].

Агресија САД на Никарагву

Период Хладног рата који је подразумевао заоштравање међународних односа између капиталистичког Запада и социјалистичког Истока препун је разних видова оружаних акција и интервенција широм света. Главни заговорач таквих акција на Западу биле су САД које су свој интервенционизам у већини случајева правдале хуманитарним разлозима, односно својим агресијама покушале су да им дају легитимитет.

Председник Реган плашио се великог утицаја који је СССР имао у Латинској Америци. Током 80-их година прошлог века на власти у Никарагви били су такозвани сандинисти, чланови левичарског покрета који су се залагали за што јаче везе са СССР-ом и Кубом. Америка је на све могуће начине покушавала да са власти збаци сандинисте и да у Никарагви успостави своју марионетску владу. Како би срушиле режим у Никарагви САД су организовале, тренирале и плаћале антисандинистичке снаге у Хондурасу и Костарики, а врхунац тога десио се 1983. када су америчке морнаричке снаге демонстрирале силу на обалама Никарагве. Следеће године су минирале никарагванске луке на Атлантику и Пацифику. Минирање лука је у супротности са међународним правом, па је Савет безбедности УН, упркос противљењу САД, осудио овај чин и спор предао Међународном суду правде [Kos-Stanišić 2003: 138].

Агресија САД на Панаму

Односи између САД и Панаме нагло су почели да се мењају 1986. године када је у Панами на власт насилним путем дошао генерал Мануел Норијега, који је врло брзо постао оптерећење за своје некадашње америчке савезнике, а поготово када је откривено да је био повезан са трговином наркотицима. Свргавање Норијеге веома брзо постало је приоритет за Вашингтон. САД су увеле санкције Норијеги 1988, а организована су и два неуспешна државна удара током 1988. и 1989. године с циљем његовог свргавања [Stojanović 2015: 391]. Ова акција америчке војске позната је под именом „Праведни циљ”. Агресија на Панаму отпочела је 20. децембра 1989. године и у њој је учествовало око 24.000 америчких војника којима је требало мање од пет дана да слома отпор дупло мањем броју војске Панаме.

НАТО агресија на СР Југославију

Преседан бруталне војне одмазде над једним непокореним народом, који до тада није забележен у модерној историји, десио се 24. марта 1999. године таласом злочиначког бомбардовања од стране САД и НАТО пакта на СР Југославију. Ова отворена и вишеструка агресија десила се без

сагласности Савета безбедности УН [Деспотовић 2019: 76]. Кривокапић указује да „НАТО напад на Југославију није могао 1999. да буде означен од стране Савета безбедности као агресија из простог разлога што су његови главни покретачи, планери и извршиоци била три стална члана Савета са тзв. правом вета – САД, Уједињено Краљевство и Француска”. Агресија на СР Југославију која је трајала пуних 78 дана позната је под кодним именом „Милосрдни анђео” [Кривокапић 2019: 133]. Лопичић закључује да је „агресија деветнаест држава НАТО-а на СРЈ по интензитету, ангажованим војним снагама и по извршеним ратним злочинима против цивилног становништва, највећа после Другог светског рата. Агресија је извршена бомбардовањем СРЈ у коме је учествовало 1150 најсавременијих ратних авиона као и ракетирањем најсавременијом ракетном техником из авиона и са бродова. Авиони НАТО-а обавили су преко 25.000 борбених летова и избацили преко 25.000 тона најјачег експлозива” [Лорић 2016: 117]. Према Нини Атлагић „НАТО алијанса 1999. године је бацила далеко више бомби на недужни српски народ него Хитлер у Другом светском рату. На Србију је 1999. године бачено осиромашеног уранијума колико ослобађа 470 атомских бомби бачених на Јапан у Другом светском рату” [Атлагић 2019: 257].

ЗАКЉУЧАК

Злочин агресије представља једно од најконтроверзнијих кривичних дела са елементом иностраности. Иако оно као такво погађа вредности и принципе целокупне међународне заједнице то очигледно није довољно да се овај злочин у потпуности стави под контролу међународног правосуђа. Без обзира на то што се за агресију и агресивни рат судило још на Нирнбершком и Токијском процесу током 1945. и 1946. године практично од тог периода па све до данас ниједан појединац није одговарао за њено припремање и спровођење. Агресија је као међународно кривично дело инструмент у рукама великих сила које су деценијама уназад опструисале њено коначно дефинисање у међународним актима. Разлог томе управо јесте предузимање агресије према мањим државама у којима велике силе треба да остваре неки свој интерес или циљ, а то све под могућности да нико једног дана за такав акт не буде одговоран. Нарочито популарни разлози за спровођење злочина агресије у последњим деценијама двадесетог века било је рушење актуелних лидера из тог времена у оним државама које нису хтеле да се повинују западним државама. Иако су акти агресије примењивани под изговором да се у одређеној држави „заштите” људски животи и слободе сама агресија донела је за собом још већа страдања и губитак тих истих људских живота. Не постоји легитимна употреба силе нити легитимна агресија јер ниједно понашање које је дефинисано као међународно кривично дело свакако не може бити легитимно. Оно што је још контроверзније од тога јесте свакако чињеница да међународна заједница својим нереаговањем на такве акте практично даје легитимитет агресији као злочину. Без обзира на то што је агресија, пре свега, поступак

појединца или појединаца који се у једној држави налазе на челним позицијама, може се стећи утисак да држава агресор нарушава територијални интегритет друге државе само зато што се у тој земљи угрожени интереси тог истог агресора.

Водеће државе међународне заједнице деценијама су свесно одбијале да агресију дефинишу као међународни злочин управо да би себи оставиле маневарског простора за деловање и предузимање агресије у свим њеним облицима тамо где је то било неопходно и то без икакве кривичне одговорности у будућности. Ми данас имамо само моралну осуду агресије као злочина али не и кривичноправну одговорност појединца/појединаца. Иако је употреба неоправдане силе у међународним односима забрањена многим међународним документима, између осталог и Повељом УН, то се наравно не примењује онда када је потребно да се оствари неки циљ или интерес оних „главних” у међународној заједници. Такође, долазимо у ситуацију да се запитамо да ли је агресија исто што и хуманитарна интервенција? Хуманитарна интервенција је један од новијих института међународног јавног права који је практично смислено наметнут у међународним односима управо да би се термин агресије заменио термином хуманитарне интервенције, а самим тим да би се акту агресије дао међународно-правни легитимитет.

ЦИТИРАНИ ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

- Аврамов, Смиља (2011). *Међународно јавно право*. Београд: Академија за дипломатију и безбедност.
- Атлагић, Нина (2019). Агресија НАТО алијансе на СРЈ 1999. године и крај Југославије. *Бацићина*, 47: 253–260.
- Деспотовић, Љубиша (2019). Злочиначка агресија атлантиста на СР Југославију као пример асиметричног рата. *Политика националне безбедности*, 16(1): 75–87.
- Димитријевић, Душко (2020). Агресија – злочин против светског мира. У: М. Крећа, (ур.), *Међународно јавно и кривично право у XXI веку*. Београд: Удружење за међународно кривично право, 190–209.
- Ђорђевић, Горан (2015). *Одговорност за међународна кривична дела*. Ниш: СКЦ.
- Икановић, Вељко (2015). Злочин агресије у Римском статуту. *Српска правна мисао*, 21(48): 189–209.
- Јовашевић, Драган (2010). *Међународна кривична дела – одговорност и кажњивост*. Ниш: Правни факултет Универзитета у Нишу.
- Коларић, Драгана (2013). Злочин агресије између права и политике. *Српска политичка мисао*, 40(2): 93–117.
- Кривокапић, Борис (2019). НАТО бомбардовање Југославије 1999. као класичан случај агресије. *Политика националне безбедности*, 16(1): 113–140.
- Ного, Срето (2016). *Међународно кривично право*. Београд: Catena Mundi.
- Стевановић, Владан (2024). *Усјон и кризе Уједињених нација*. Београд: Чигоја штампа.
- Тесла, Милан (2016). Злочин агресије као међународно кривично дело. *Војно дело*, 68(6): 52–69.
- Шкулић, Милан (2020). *Међународно кривично право*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду.
- Шкулић, Милан (2005). *Међународни кривични суд – надлежност и јосићуак*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду и Досије.

- Anno, Stephen and William Einspahr (1988). *Command and Control and Communications Lessons Learned: Iranian rescue, Falklands conflict, Grenada invasion, Libya raid*. Alabama: Air University United States Air force Maxwell Air force base.
- Bandov, Goran and Dorotea Ogorec (2020). Crime of aggression in international law and international relations. *Journal of Liberty and International Affairs*, 6(1): 48–69.
- Cassese, Antonio (2003). *International Criminal Law*. New York: Oxford University Press.
- Heinsch, Robert (2010). The crime of aggression after Kampala: Success of burden for the future? *Goettingen Journal of International Law*, 2(2): 713–743.
- Jankov Fernandez, Fernanda (2020). Pojam međunarodnog krivičnog dela i njegova evolucija. *Strani pravni život*, 64(2): 95–109.
- Jovašević, Dragan (2013). Međunarodno krivično delo – pojam, elementi, vrste. *Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja*, 32(2): 73–94.
- Kos-Stanišić, Lidija (2003). Američka vanjska politika prema Latinskoj Americi od početka 19. do kraja 20. stoleća. *Međunarodne studije*, 3(1): 120–141.
- Krivokapić, Boris (2018). O razlikovanju između krivičnih dela u užem i u širem smislu. *Strani pravni život*, 2: 7–27.
- Krivokapić, Boris (2017). *Mir i rat u međunarodnim odnosima i pravu*. Beograd: Institut za uporedno pravo i Poslovni i pravni fakultet.
- Krivokapić, Boris (2014). Mir i međunarodno pravo. U: G. Marković (ur.), *Vladavina prava i pravna država u regionu*. Istočno Sarajevo: Pravni fakultet u Istočnom Sarajevu, 925–954.
- Lopičić, Đorđe (2016). *Studije i ogledi iz međunarodnog prava, međunarodnih odnosa i diplomatije*. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu.
- Milovanović, Miloš (2011). Krivično delo agresije između konsenzusa i osporavanja. *Međunarodni problem*, LXIII(1): 24–51.
- Paunović, Milan; Boris Krivokapić i Ivana Krstić (2015). *Međunarodna ljudska prava*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Radmanović, Jelena (2022). Humanitarna intervencija u kontekstu zločina agresije iz člana 8bis Rimskog statuta. *Glasnik Advokatske komore Vojvodine*, XCIV(1): 124–149.
- Simović, Marina i Dragan Jovašević (2016). Krivično djelo agresije kao izraz nasilja u međunarodnim odnosima. U: S. Bejatović & P. Dunjić (ur.), *Krivičnopravni instrumenti suprotstavljanja terorizmu i drugim krivičnim djelima nasilničkog karaktera*. Teslić: Ministarstvo pravde Republike Srpske i Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, 334–352.
- Simović, Marina i Vladimir Simović (2013). Agresija u međunarodnom krivičnom pravu. *Godišnjak Fakulteta pravnih nauka*, 3(3): 172–183.
- Stanković, Nedeljko (2018). *Međunarodno krivično pravo*. Tuzla: Evropski univerzitet Kallos.
- Stojanović, Dubravka (2015). *Rađanje globalnog sveta 1880–2015*. Beograd: Udruženje za društvenu istoriju.
- Sukijasović, Miodrag (1967). *Pojam agresije u međunarodnom pravu*. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu.
- Škulić, Milan (2015). Zločin protiv mira kao „kapitalno” međunarodno krivično delo. *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, LIII(2–3): 9–40.
- Škulić, Milan (2011). *Ratni zločini i drugi osnovni instituti međunarodnog krivičnog prava*. Beograd: Udruženje javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije.
- Vučinić, Zoran (2001). *Međunarodno ratno i humanitarno pravo*. Beograd: Vojnoizdavački zavod.
- Wolf, Daniel (1988). Humanitarian Intervention. *Michigan Journal of International Law*, IX(1): 333–366.

ЕЛЕКТРОНСКИ ИЗВОРИ

Resolution of Definition of Aggression (1974). Доступно на: https://crimeofaggression.info/documents/6/General_Assembly_%20Resolution_%2003314.pdf. Приступљено: 2. 1. 2025.

Resolution RC/Res6 UN (2010). Доступно на: <https://treaties.un.org/doc/source/docs/RC-Res.6-ENG.pdf>. Приступљено: 8. 1. 2025.

Rome Statute of the International Criminal Court (1998). Доступно на: . Приступљено: 18. 7. 2025.

REVIEW SCIENTIFIC PAPER

Received: 2025/6/18

Accepted: 2025/8/13

THE CONTEMPORARY CONCEPT OF THE CRIME OF AGGRESSION IN INTERNATIONAL LAW

by

NEMANJA DANILOVIĆ

Joint Stock Company Elektroprivreda Srbije

Balkanska 13, Belgrade, Serbia

nemanjad444@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-2845-9150>

SUMMARY: The paper examines the criminal act of aggression as an offense against peace committed by one or more states against another sovereign state or territory. The international criminal act of aggression has long been at the center of global attention due to the complex relations between East and West, as well as current state of affairs in Ukraine. The aim of this paper is to analyze and define the general concept of aggression, its characteristics as an international criminal act, the elements and conditions under which this crime is committed, and the consequences of aggression for the state and society as a whole. In order to provide a scientific description of the relevant phenomena and processes, the author applies normative-dogmatic and historical research methods. The fact that the criminal act of aggression is sanctioned under both international and domestic law attests to its far-reaching impact and the importance of its prevention. The paper also offers an analysis of the misuse of the concept of aggression, the failure to sanction this offense, and its instrumentalization within the spheres of law and politics.

KEYWORDS: aggression; international criminal act; crime against peace; state; international law